

Daphne

A close-up photograph of a flowering plant, likely a species of Asteraceae, featuring bright yellow daisy-like flowers with numerous stamens and green buds. The flowers are set against a dark green, blurred background, creating a high-contrast, vibrant scene. The stems and leaves are also visible, showing a healthy green color.

Årgång 22
Nr 2 2011

Daphne

Utkommer med 2 nummer/år och ges ut av Botaniska Sällskapet i Stockholm i samarbete med Upplands botaniska förening.

Redaktion

Redaktör

Hans Rydberg
Ek, Västergården, 646 91 Gnesta
0158-10722, 070-394 43 63
hans@cmag.se

Vice redaktör

Alexandra Holmgren
070-228 69 03
alexandra.holmgren@gmail.com
Teknisk redaktör

Staffan Kihl
08-7110296, 070-288 88 97
s.kihl@telia.com

Botaniska Sällskapet

Botaniska institutionen
Stockholms Universitet
106 91 Stockholm
E-post: styrelsen@bsis.org
Hemsida: bsis.org
Bankgiro: 5272-8193
Plusgiro: 196094-7
Medlemsavgift: 150 kr/år.

Upplands botaniska förening

c/o Avdelningen för växtekologi
Villavägen 14
752 36 Uppsala
E-post: botaniska.sektionen@gmail.com
Hemsida: sbf.c.se/BSU
Plusgiro: 327956-9
Medlemsavgift: 100 kr/år.

Prenumerationer

Ingår i årsavgiften till resp. förening.
Avgift för separat prenumeration (150 kr/år)
sätts in på resp. förenings plusgiro.

Adressändringar

Meddelas resp. förening via post eller e-post.

Kontakt

Frågor, material till tidskriften etc. kan skickas till någon i redaktionen eller via e-post till daphne@bsis.org

Årgång 22 nr 2 2011
ISSN 1101-5527
Rentryck AB, Tullinge

Bidrag till Daphne mottages tacksamt!

Manus skickas till redaktören via post eller e-post eller till daphne@bsis.org.

Instruktion till författare

Vi ser gärna att du skriver manuskript på dator i något ordbehandlingsprogram. Kontakta redaktionen om du inte kan leverera materialet i digital form. Det redaktionella arbetet underlättas betydligt om vi får filen med manuskriptet via e-post, på diskett eller CD-skiva. Vi kan läsa de flesta ordbehandlingsprogram direkt. Om du använder ett ordbehandlingsprogram som är ovanligt idag, tag kontakt med redaktionen. Gör eventuella tabeller eller uppställningar med hjälp av tabulatorer (ej mellanslag) mellan kolumner. Bifoga gärna utskrift.

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln följt av namn på författaren/författarna. I slutet av artikeln ska eventuell citerad litteratur samlas under rubriken "Referenser". Vi ser gärna att artiklarna illustreras. Har du problem med lämplig illustration, ta kontakt med redaktionen i god tid så kan vi säkert hjälpa till. Manuskript kan vara korta eller långa. Planerar du ett manuskript på mer än tio sidor - tag kontakt med redaktionen i god tid! Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen.

Omslagsbild: Glesstånds, *Senecio ovatus*.
Foto: Gillis Aronsson

Redaktören har ordet

Jag sätter mig och blundar. Jag minns min första inventeringsdag. Jag tror det var 1971, året innan jag började läsa botanik vid Stockholms universitet. Det skulle byggas stugor vid Hacksjön - en liten tjärn på en udde ut i sjön Båven i Sörmland. Hacksjön var sedan barnsben mitt eget smultronställe - där hade jag som tonåring suttit på kvällarna och hört vågorna klucka i takt med lommar-nas vildmarksrop. Men nu skulle området bebyggas. Med tårar i ögonen stoppade jag Krok-Almquists Svenska flora i bakfickan och gav mig ut i backarna mot sjön och skrev upp alla växter jag kunde namnet på. Senare placerade jag ut skyltar där jag skrev att det i området fanns massvis med huggormar - allt för att skrämja bort kommande tomtspekulanter. Hur som helst - artlistan innehöll ganska många arter - och den skickades till Nyköping - till Länsstyrelsens naturvårdsenhet - som jag visste hanterade naturvårdsärenden. Tillsammans med artlistan fanns en vädjan att låta området vara i fred med hänsyn till förekomsten av murgröna och stor bockrot. Senare förstod jag att murgrönan var odlad (fanns vid en torpgrund) och att bockroten var felbestämd. Men jag hade gjort min första inventering och mitt första försök att påverka beslutsfattarna i ett för mig livsviktigt naturvårdsärende.

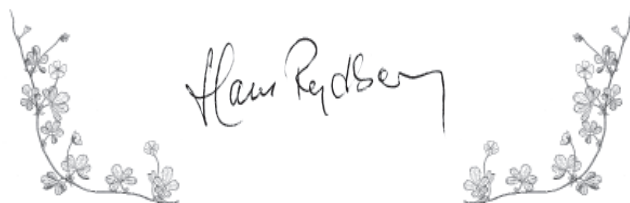
Det hjälpte dock föga. Några år senare bebyggdes området och det tog många år innan jag återvände dit. Idag kan jag glädjas åt att murgrönan finns kvar och vårdas ömt av

tomtägaren. Jag kan också skratta åt mig själv hur jag desperat försökte få ha smultronstället alldeles för mig själv.

Sedan dess har det runnit mycket vatten under broarna och jag ser fram emot många år till bland växter och svampar i skog och mark, när jag nu i vår går i pension från Länsstyrelsen i Södermanlands län, där min artlista från Hacksjön ännu lär finnas arkiverad.

När jag nu lämnar över redaktörskapet till Alexandra är det med en fast förvisning om att tidskriften skall bli minst lika läsvärd som tidigare. Vi har så många duktiga och engagerade skribenter och vår del av landet har så många spännande saker att visa upp. Självt hoppas jag att kunna skriva mer i Daphne och andra tidskrifter och i ökad utsträckning kunna jobba med maskrosorna. Förutom den pedagogiska utmaningen att få villaägare, och botanister också för den delen, att fatta kärlek till de här gula skönhetserna, är jag intresserad att skapa redskap för artbestämning och göra mångfalden tillgänglig för alla intresserade. När maskrosorna slocknat för säsongen kommer svamparna att värma mitt hjärta - dessa trolska, undersköna uppenbarelser som plötsligt bara står där beredda att betraktas - för att någon vecka senare tacka för sig och försvinna ner i djupet för obestämd tid.

Redaktören tackar alla läsare och skribenter för de år vi haft tillsammans genom Daphne och önskar Alexandra och Staffan lycka till på den vidare färden.

Hans Rydberg

Fjällhällebräken, *Woodsia alpina*, i Eskilstuna kommun

HÅKAN GUSTAFSON

Från södra utkanten av Eskilstuna tätort och österut, in i Kjula socken, finns ett stråk med kalkrika bergarter. På flera håll går kalkrika berghällar i dagen. Där finns en rik flora som avviker markant från den som växer på omkringliggande sura bergarter och moräner.

På några av kalkhällarna växer fjällhällebräken, *Woodsia alpina*. Den lilla ormbunken växer här i tuvor uppe på kalkhällarna, främst där marken vid sol inte skuggas av träd och buskar.

Fjällhällebräken skiljs från hällebräken, *Woodsia ilvensis*, genom betydligt tunnare, smalare och mera klargröna bladskivor som undertill endast har hår, men inga fjäll. Bladkanterna har endast mycket få hår, och inte heller här några fjäll (Mossberg & Stenberg 2003). Under inventeringen för Sörmlands Flora noterade jag ett antal ”smala” hällebräknar i rutan 10G6j SV. Tyvärr rapporterade jag dem felaktigt som hällebräken.

I Sörmland är fjällhällebräken sällsynt förekommande vid kusten och i skärgården. På vissa av kalköarna är den dock lokalt allmän. Under inventeringen för Sörmlands Flora (Rydberg & Wanntorp 2001) rapporterades fjällhällebräken endast från en ruta i landskapets inland (10G6i SV). Tre tuvor har även observerats några hundra meter öster om Sticktorp, sydost om Eskilstuna tätort (Ekman 1995). På samma håll observerades även hällebräken. Fjällhällebräken återfanns dock ej år 2000.

I omkringliggande landskap finns endast ett fåtal fynd av fjällhällebräken rapporterade till Artportalen; från Närke (Hidinge sn), Västmanland (Viker sn och Sala) samt Uppland (Väddö sn och Djurö sn). Fjällhällebräken är inte rapporterad från Östergötland. I Norden är fjällhällebräken ganska vanlig på torra sol-

öppna kalkberg i fjälltrakter.

Under 2011 besökte jag de kalkberg jag känner till i Eskilstuna kommun och räknade antalet tuvor av fjällhällebräken. Samtliga observationer rapporterades till Artportalen. Koordinatbestämningen gjordes med GPS med avrundning till jämna tiotals meter. Där fyndplatsens diameter överskred 10 meter togs ny koordinat. Följande lokaler är redovisade i riktning från väster till öster.

I norra delen av Vilsta naturreservat, runt omkring den så kallade Norra Silvergruvan, går ett antal kalkhällar i dagen. På två utav kalkhällarna växer fjällhällebräken, totalt nio tuvor (6+3 tuvor). De solbelysta delarna av hållmarkerna är relativt små och flertalet av tuvorna ser ut att tyna på grund av skuggning från träd samt uppväxande lavar, mossor och kärlväxter intill tuvorna. Andra intressanta kärlväxter i området är ormtunga, *Ophioglossum vulgatum*, backklöver, *Trifolium montanum* och purpurknipprot, *Epipactis atrorubens*.

Vid kalkberget öster om Sticktorp där fjällhällebräken påträffades 1995 återfanns den inte 2011. Två tuvor av hällebräken fanns dock kvar.

Invid villabebyggelsen Odlaren, öster om Eskilstuna tätort går ett kalkberg i dagen. Kalkhällen är till stor del solbelyst. På den relativt stora solbelysta delen av hällen växer en stor och tät tuva samt en mindre tuva av fjällhällebräken. Två tuvor växer i en betydligt mera beskuggad del. I den beskuggade delen är tuvorna betydligt mindre och tunnare. I omkringliggande område växer även bland annat backklöver, krissla, *Inula salicina* och skogsknipprot, *Epipactis helleborine*.

Öster om Odlaren, sydost om Römossen, går ett kalkberg i dagen. På en liten bergsrygg växer tolv tuvor av fjällhällebräken. Flertalet av tuvorna är tynande och växer djupt nere

bland lavar och mossor. På kalkberget växer även murruta, *Asplenium ruta-muraria*, back-sippa, *Pulsatilla vulgaris* (märkligt nog) och backklöver.

Nordväst om Simonstorp, ytterligare längre österut från Odlaren, sydost om Härsmossen, reser sig ett kalkberg mellan två långsträckta sankmarker. En relativt stor del av berget utgörs av öppen solbelyst hållmark. I delar av hållmarken finns äldre spår av brytningar. På den öppna obrutna hållmarken växer totalt 102 tuvor fördelat i tre dellokaler (61+26+15 tuvor). Ett flertal av tuvorna ser ut att vara mycket livskraftiga. Andra anmärkningsvärda observationer från kalkberget är låsbräken, *Botrychium lunaria*, backklöver, toppjungfrulin, *Polygala comosa*, säfferot, *Seseli libanotis* och ängsgentiana, *Gentianella amarella*.

Västnordväst om Årbytorp i Kjula socken finns ett område med kalkhållmarker. Stora delar av hållarna är solbelysta. Här växer totalt 127 tuvor av fjällhållebräken fördelat på fem dellokaler (39+26+8+19+35 tuvor). Andra anmärkningsvärda observationer från kalkhållmarkerna är låsbräken, toppjungfrulin, kal tallört, *Monotropa hypopitys* ssp. *hypopogea*, och ängsgentiana. I en slänt i utkanterna av hållmarken växer även fältgentiana, *Gentianella campestris*.

Lokal	Antal tuvor	Ruta
Vilstaskogen	9	10G6i SV
Sticktorp	-	10G6i SV
Västertorp	4	10G6i SO
Römossen	12	10G6i SO
Simonstorp	102	10G6j SV
Årbytorp	127	10G6j SO

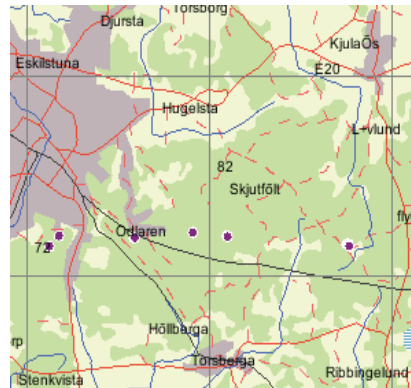
Observationer av fjällhållebräken 2011.

Sök efter fjällhållebräken

Inte någon av de observerade tuvorna av fjällhållebräken växte tillsammans med hållebräken. I Eskilstuna kommun växer hållebräken främst i bergsbranter och tycks inte vara lika beroende av kalk som fjällhållebräken. På sina håll växer även hållebräken yvigt i branter som skuggas under delar av dagen. Fjällhållebräken växer däremot främst uppe på solbelysta kalkhällar. Tuvor av hållebräknar som växer uppe på solbelysta kalkhällar bör därmed undersökas. Möjligen kan det vara fjällhållebräken du har vid dina fötter.

Referenser

- Ekman, J 1995: Växtfynd i västra Södermanland. Daphne 6: 65-66.
 Mossberg, B & Stenberg, L 2003: Den nya nordiska Floran. Wahlström & Widstrand.
 Rydberg, H & Wanntorp, H.-E. 2001: Sörmlands Flora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Lokalerna för fjällhållebräken.

Fjällhållebräken och gaffelbräken i Simonstorp. Foto artikelförfattaren.

Glesstånds i Uppland

LENA JONSELL OCH GILLIS ARONSSON

Glesstånds *Senecio ovatus* (*S. fuchsii*) är en av de storvuxna, fleråriga *Senecio*-arterna. Den är närmast lik parkstånds *S. sarracenicus* (*S. nemorensis*). Den mest påtagliga skillnaden mellan arterna är att glesstånds i allmänhet bara har 5 strålblommor (parkstånds 6-8) och därför ser gles ut i blomkorgarna, därav det svenska namnet. En bra beskrivning av glesstånds och hur man skiljer den från närstående arter finns i Ågren (1981).

Det ursprungliga utbredningsområdet för glesstånds är Central- och Sydeuropa. I Sverige är den känd från södra Hälsingland sedan 1900-talets början. Enligt Liljedahl (1923) påträffades den i Söderala 1920, men en insamling gjordes i Bergvik redan 1918. Liljedahl förmodar att frön av växten kommit in med gods till en handelsbod, som tidigare fanns i området. Glesstånds har sedan dess funnits i trakterna av Söderhamn och senare påträffats även längre norrut i trakten av Dellen-sjöarna väster om Hudiksvall. I Hälsingland bildar den på många platser utbredda bestånd och sprider sig allt mer (Ågren 1981). Glesstånds finns även i Småland, där den är etablerad i form av ett stort bestånd på en lokal (Edqvist & Karlsson 2007). I ytterligare några landskap har enstaka mer eller mindre tillfälliga fynd gjorts.

Antagligen är det spridning från Hälsingland som nått Gästrikland, där glesstånds enligt meddelande från Peter Ståhl påträffats på sju platser i den norra delen av landskapet, flertalet nära kusten. Han förmodar att arten kommit till landskapet under slutet av 1900-talet.

Spridningen av glesstånds går tydligen vidare och nu har den påträffats även i den nordligaste delen av Uppland. Två lokaler är kända (koordinater enligt RUBIN-systemet): **ÖSTERLÖVSTA**, Orrholmen NO om Skälsjön (13I0d1631) 2002 G. Aronsson. 14 blom-

mande skott på jordhög på ett granplanterat ca 15 år gammalt hygge. Det här fyndet blev felregistrerat i upplandsfloras databas, varför inte heller arten som sådan kom att nämnas i Upplands flora (Jonsell, red. 2010).

HÄLLNÄS, 1 km NV om Hammarviken intill skogsbilvägen (13I3d4144) på hygge 2010 L. Jonsell n. 8002 (UPS).

Båda dessa förekomster är på hyggen, ganska långt från bebyggelse, i det första fallet drygt 2 km och i det andra 1 km från närmaste gård. Det är alltså inte fråga om trädgårdsutkast, utan spridning på annat sätt, kanske med skogsmaskiner. Sommaren 2011 kunde arten inte återfinnas på Österlövsta-lokalen. Möjligen har den gått ut på grund av att granskogen tätat. Hällnäs-beståndet fanns dock kvar i form av sju blommande skott.

Glesstånds är alltså en ny art i Upplands flora. Framtiden får utvisa om den kommer att bli bofast och om spridningen av arten kommer att fortsätta.

Stort tack till Peter Ståhl för uppgifterna om glesstånds i Gästrikland.

Referenser

- Edqvist, M. & Karlsson T. (red.) 2007. Smålands flora. – SBT-förlaget, Uppsala.
- Jonsell, L. (red.) 2010. Upplands flora. – SBT-förlaget, Uppsala.
- Liljedahl, A. 1923. *Senecio Fuchsii* Gmel. I Hälsingland. – Svensk Bot. Tidskr. 17: 528–529.
- Ågren, Å. m.fl. 1981. Glesstånds, *Senecio fuchsii*, ny svensk växt under spridning. – Svensk Bot. Tidskr. 75: 141–144.

Bild se omslagets framsida.

En utflykt på midsommarafton

SONJA STRÖMKVIST-BLYCKER

I vårnumret av Daphne beskrev jag min metamorfos vad gällde knottblomstret, som jag är så kallad floraväktare för. Det här blir en fortsättning på vad som hände när sommaren väl kom.

Eftersom jag skulle vara bortrest från söndagen efter midsommar och fem veckor framåt så ställde jag färden till Igelbålen utanför Vingåker i Sörmland redan på midsommarafton. Jag ville se om jag kunde hitta några av de knottblomster jag nu ändrat min uppfattning om under vintern och som jag blivit mycket ivrig att förnya bekantskapen med. Med mig hade jag en intresserad vän, Anderz, och vi hade kaffe och smörgåsar med i våra ryggsäckar.

Det var vackert väder, vindstilla och skön temperatur när vi lämnade Julita gård, som just höll på att förbereda sig för midsommarafton i herrgårdsparken. Många besökande hade redan kommit och musiken från dansen kring stängen avtog allt mer när vi körde åt motsatt håll, mot naturreservatet Igelbålen.

VID MITT TIDIGARE BESÖK som färsk floraväktare, hade jag åkt med Bo Karlsson, som väl kände till vägen till naturreservatet. Nu blev det lite svårare att hitta dit på egen hand. Jag hade inte någon riktig minnesbild av hur jag skulle köra den sista biten av sträckan. Sist hade vi passerat genom en öppen bom, men nu vågade jag inte detta utan parkerade bilen en bit från denna bom och utan att vara i vägen för förbipasserande.

Strax intill fanns en liten träskylt, märkt "Igelbålen". Jag låste bilen, vi tog våra ryggsäckar och travade iväg längs en äng, som snart övergick i en skogsstig. Det blev en lång vandring genom denna skog med sina små höjder och dalar. Blåkllockor, smörblommor, smult-ron, johannesört, *Digitalis* i rosa och

vitt, rödklöver, fårsvingel, rödsvingel, tuvtåtel, lentåtel, vårbrodd, prästkragar, stensöta och olika mossor kantade skogsstigen.

Vi passerade ett mindre kalhygge, slutande som en ravin fylld med vildhallonsnår, ned mot den kvarvarande skogen i sänkan. Fåglarna sjöng, marken doftade och att gå där i friden på midsommarafton kändes plötsligt som en ynnest.

Det tog sin tid att vandra upp och ner. Var vi verkligen på rätt väg? Vi var tvungna att ta en paus i värmen och satte oss på var sin sten i kanten av en mycket steril granplantering utan någon som helst undervegetation. Tala om "öken" i skogen! Känslan av brist på liv var påtaglig och det var skönt att få fortsätta och hoppas på fortsatta möten med växter av olika slag och att snart få bevis för att vi verkligen var på rätt väg. Beviset kom snart när vi märkte att skogen ändrade karaktär, blev fyllig, mossig, örter återkom och träden stod inte längre i raka rader. Det blev ett naturligt skogsområde där snart Igelbålen vatten lyste blått med mängder av vita näckrosor skymtande bort mot vasskanten av den motsatta stranden.

Jungfru Marie nycklar, *Dactylorhiza maculata*.
Samtliga bilder i artikeln är tagna av författaren.

VI GICK LÄNGS STIGEN som förde till rikkärret och för Anderz blev det en ny upplevelse att få se orkidéerna. Jungfru Marie Nycklar lyste vita och rosa i det fuktiga gräset intill kärret. Den långa spången som sträcker sig över kärrets mitt inbjöd nu till uppträcktsfärd för att finna knottblomstret, som växte där intill föregåen-

de sommar. Men hur vi än letade kunde vi inte hitta minsta spår av någon sådan orkidé. Vi fick ge upp och tog istället matsäcken på spången och njöt av detta paradys, som vi hade alldeles för oss själva denna midsommarafton.

Länge strövade vi sedan runt för att se på all övrig växtlighet; Där fanns tuvull och gräsull vilka rörde sig lätt i den nästan obefintliga vinden. Kärrspiran skyntade i grönskan, mossor och småsileshår växte som ett slags uppskjutande öar och drog ögonen till sig genom mossornas yppighet och sileshårens starka färger i rött och grönt.

FRAMÅT SENA EFTERMIDDAGEN bröt vi upp och gav oss iväg mot bilen. Nu visste vi säkert vägen genom skogen och gick i rask takt den sträcka som tidigare på dagen syntes tämligen lång och okänd. Vi började bli hungriga och i Julita hägrade middagen. Väl framme vid bilen öppnade vi genast den olåsta bakluckan. Våra stövlar ersattes med skor och ryggsäckarna slängdes in genom bakluckan, som vi sedan stängde med viss kraft. Ja, så skulle vi då äntligen åka. Det hade börjat bli lite kyligt nu. Så det skulle bli skönt att sätta sig i en varm bil... mmm! Tänka sig!

Det var bara det att bakluckan mot sitt vanliga beteende hade gått i baklås. Inga andra dörrar hade öppnats och inne i bilen låg den av jackorna som i sin ficka hade bilnyckeln. Jag säger inte vems jacka! Antiklimax! Inte en själ syntes till! En stuga i närheten befanns vara tom och i bilen låg tyvärr också mobiltelefonen. Detta var ju inte kul. Vi var hungriga och började bli frusna och de värmande jackorna var instängda i bakluckan. Vad hade vi att göra? Ja, det var bara att börja trava igen, den här gången mot civilisationen och hoppas på att möta en människa med telefon. Jag var ju tvungen att ringa Räddningskåren!

Efter en, som vi upplevde, lång sträcka på midsommartomma vägar, kom vi så äntligen fram till Vingåkers golfklubb med rätt många

bilar parkerade utanför, men samtliga bilburna var ute på golfbanan och själva klubblokalen med sitt kafé var stängd! Det hade börjat blåsa och jag huttrade.

SÅ PLÖTSLIGT, TILL VÅR RÄDDNING, dök det upp ett par som i sin tur skulle vänta in ett par golfande vänner från banan. Av dem fick vi låna en mobiltelefon så att vi kunde ringa Räddningskåren, som efter viss väntan så småningom dök upp med sin röda stora bil vid golfbanans parkering. Vi antrade upp högt bredvid föraren och åkte nu tätt hoptryckta mot den ensliga lilla grusväg där min vita bil stod parkerad.

Så hände det förunderliga att mannen från Räddningskåren (där jag tack och lov är ansluten sedan några år) hittade en öppen glipa högst upp vid högra bakfönstret. Vilken osan-

nolik tur! Han fixade till en krok framför våra mycket iakttagande ögon och lyckades efter diverse halsbrytande försök dra upp låskolven till den dörren. HURRA! Vi var räddade!

Vilken minnesrik och händelserik middagsafton det blev och hur gott smakade inte sillen den kvällen och i kameran, som inte blivit inlåst konstigt nog, finns hela historien dokumenterad.

En tid efteråt, när jag befann mig i Blekinge, ringde jag Bo Karlsson som jag visste skulle besöka Igelbålen omkring den 3 juli. Han berättade då att han hade funnit hela 6 knottblomster, ungefär på den plats de fanns förra sommaren. Det var ju för väl! Jag fick då också veta att de kan vara ”borta” några år, men sedan återkomma.

Nystart för Östergötlands Flora

Föreningen Östergötlands Flora (FÖF) bildades under vintern/våren 2011 med säte i Linköping. Därmed startade också en nyinventering av landskapet i 5x5 km – rutor. Förra östgotafloran som leddes av Erik Genberg och Folke Lind hade socknar som bas och de äldsta uppgifterna därifrån är över 50 år gamla.

- Föreningens syfte är att;
- genomföra en inventering av kärlväxtfloran i Östergötland,
- stimulera intresset för floristik och för Östergötlands flora,
- genom föreläsningar, kurser och exkursioner, stimulera och stödja inventerare,
- arbeta för att alla fynduppgifter matas in i artportalen.se.

Då landskapet Östergötland består av närmare 600 rutor är vi i stort behov av frivilliga inventerare. Det är dessutom extra värdefullt med inventerare som har erfarenhet från andra landskapsfloraprojekt.

Intresseanmälan kan göras via vår hemsida www.ostgotaflora.se eller till e-post: kjell.antonsson@home.se

Kjell Antonsson
Ordförande

Leta nålfruktsmossor i åkrarna!

NIKLAS LÖNELL

Förutom bladmossor och levermossor finns ytterligare en grupp av mossor nämligen nålfruktsmossor. De består av en någon kvadratcentimeter stor bål från vilken utgår smala spetsiga bildningar som innehåller sporer. Det är dessa sporofyter som har gett gruppen sitt svenska namn där de liknas vid nålar och sitt latinska (*Anthocerosida*) där de liknas vid horn. Mogna sporer är viktiga för artbestämningen. Sporofyterna mörknar vid mognaden och spricker upp.

Två arter

I Sverige och i Stockholmstrakten finns två representanter för gruppen: svart nålfruktsmossa, *Anthoceros punctatus* ssp. *agrestis* och gul nålfruktsmossa, *Phaeoceros laevis* ssp. *carolinianus*. Andra underarter såsom *Anthoceros punctatus* ssp. *punctatus* och *Phaeoceros laevis* ssp. *laevis* har inte hittats i Sverige så fynd av arterna har även benämnts *Anthoceros punctatus* och *Phaeoceros laevis*, det vill säga utan namnet på underarten.

Båda arterna verkar i Sverige vara något vanligare åt sydväst. Arterna kan också vara förbisedda då få letar efter mossor i åkrarna. Det kan därför vara idé att under höstarna hålla utkik på stubbåkrar och trädesåkrar, särskilt år med fuktig väderlek. Åtminstone vissa av fynden är gjorda på åkrar som har inslag av lite grövre kornstorlekar. Gul nålfruktsmossa hittas ibland också i sandtäkter där grundvatten tränger fram (Andersson 1995).

När arterna har kapslar kan de knappast blandas ihop med några andra mossor.

Bålar utan kapslar kan möjligen blandas ihop med bålar av fickmossor, *Pellia* spp., fetbålmossa, *Aneura pinguis* eller lerbålmossa, *Blasia pusilla*. Fickmossor och fetbålmossa saknar de fickor med cyanobakterier som syns som mörka fläckar på bålen hos nålfruktsmossorna. Lerbålmossa däremot har fickor med cyanobakterier men har ofta stjärnliska groddkorn på bålen eller flaskformiga behållare med runda groddkorn samt ofta en vitaktig mittstrimma. Sterila bålar utan dessa karaktärer kan blandas ihop med gul nålfruktsmossa, medan lerbålmossa har en något mer genomskinlig bål som är ofta är lite mer flikad och med flera kloroplaster till skillnad mot i allmänhet en enda stor hos nålfruktsmossorna, vilka oftast bara har en kloroplast.

Fynd av nålfruktsmossor i Södermanland och Uppland

Svart nålfruktsmossa

SÖDERMANLAND

Björnlunda: Björnlunda kyrka 100 m O-ut, åkerkant, 2008-10-25 Niklas Lönnell

Gryt: Nytorp 300 m NV-ut, åker med gles havre/korn, 2000-09-03 Niklas Lönnell

Västra Vingåker: Bistorp 1 km V-ut, åkerkant, 1995-07-20 Henrik Weibull, utan kapsel

Överjärna: Nykvarn (ca. 1 km SW of church), on soil at the margin of an arable field bor-

Nålfruktsmossor - nyckel till svenska arter

- Sporor svarta, yttre spörväggen taggig med vissa taggar grenade. Bål ofta med krusig kant **svart nålfruktsmossa**
- Sporor gulaktiga, yttre spörväggen knottrig. Bål kraftig ofta med slät kant. **gul nålfruktsmossa**

dering a ravine, 2006-11-12 Irene Bisang (S) B116229

UPPLAND

Alsike: Nyvallen V-ut, havreåker, 1992-10-03 och senare Tomas Hallingbäck m.fl.; Tuna, 900 m O Alsike kyrka, RT90: 16064/66253, oplöjd veteåker, 2004-10-21 P. Hennola, H. Pernier & L. Sunnanquist (UPS) B-046047; 700 m O om Kungshamns gård, RT90: 16043/66305, oplöjd veteåker, 2004-10-21 P. Hennola, H. Pernier & L. Sunnanquist (UPS) B-046049

Björklinge: mellan Slänsen och Grönängen RT90: 15964/6660, oplöjd veteåker, 2004-10-22 P. Hennola, H. Pernier, L. Sunnanquist & C. Törnелиus (UPS) B-046052; 500 m SSV om Björklinge kyrka RT90: 15972/66576, oplöjd veteåker, 2004-10-22 P. Hennola, H. Pernier, L. Sunnanquist & C. Törnелиus (UPS) B-046055

Munsö: Husby, Rape seed field, 1958-08-23 Gillis Een (S) B50701; stubbåker, 2004-10-24

Niklas Lönnell & Jan Edelsjö

Norrtälje: Ö.Knutby, 1945 Fritz Agelin

Gul nålfruktsmossa

SÖDERMANLAND

Södertälje, 1903, John Persson (UPS) tillsammans med svart nålfruktsmossa

Rapportera dina fynd på Artportalen eller meddela dina fynd till mig!

Referenser

Andersson, K. 1995. Grusgropar som livsmiljöer. *Svensk Bot. Tidskr.* 89: 229-255.

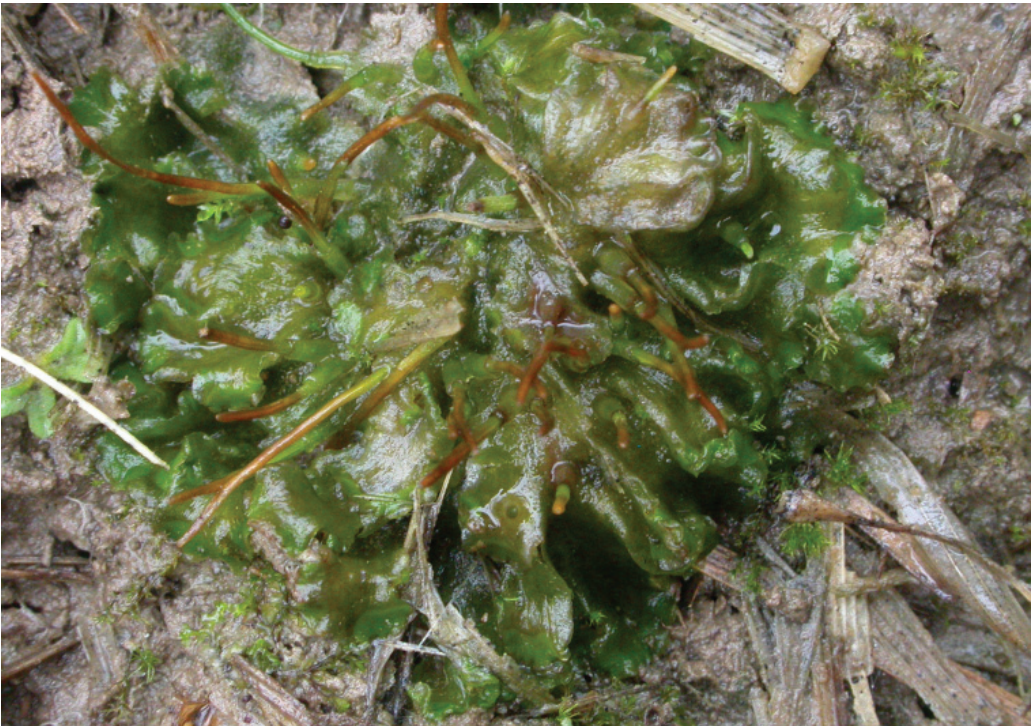
Alla bilder i artikeln är tagna av författaren.

Gul nålfruktsmossa med mogna sporkapslar som är något brunaktiga.

Svart nålfruktmossa med mogna sporkapslar som är svarta. Jämför med bålen av Gul nålfruktmossa, *Phaeoceros laevis*, till vänster i bilden.

Gul nålfruktmossa med mogna sporkapslar ovanifrån. Lägg märke till den släta bålen.

Rapport från en John Bauer-skog

ELLEN SALOMONSSON

En solig oktobersöndag 2011 svängde ett helt gäng bilar in på Fiby urskogs parkering och ut klev en blandad samling deltagare klädda i stövlar och kängor. Mossexkursion stod på programmet och vår guide Tomas Hallingbäck hade utlovat en skog med John Bauer-känsla. På samlingsplatsen vid Biotopia, Biologiska museet i Uppsala, beslutades det snabbt att målet för dagen skulle bli Fiby Reservatet, som ligger i Jumkilstrakten utanför Uppsala, är en klassisk mosslokal där man genom åren hittat omkring 200 arter mossor. Där finns också en parkering stor nog för större sällskap. En del suckade lite över att inte få komma till något mindre känt område, men vid slutet av dagen tror jag ändå att de flesta fått sin upptäckarlusta tillfredsställd.

Asplöven glödde i solen, både på grenarna och på marken. Solen värmdes gott när vi begav oss in på stigen till ”urskogen”. Tomas hade lovat oss en nybörjarvänlig exkursion

med tio arter mossor. Med sig hade han förberedda häften med arterna, praktiskt och lätt att hänga med i. Skulle vi lyckas hitta alla arter i häftet?

Den första mossan vi stötte på var grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, som växte alldeles invid stigen. Vi följde stigen vidare och stannade till bland mossiga stenblock där bäckens brus hördes i bakgrunden. Tomas visade oss den vanliga husmossan, *Hylocomium splendens*, som växer i tydliga våningar, en för varje år. Han berättade att just vår och höst är mossornas bästa tid. De växer som snabbast när temperaturen ligger kring 5-10 grader. På stenblocken intill där vi stod växte också mörk husmossa, *H. umbratum*, som är ovanligare än sin släkting. Den är dålig på att sprida sig och är en bra signalart för kontinuitetsskog, det vill säga skog som inte kalavverkats någon gång.

Vi tog oss över den strida bäcken som korsar reservatet. Från stranden spanade vi

Fiby urskog, en skog med John Bauer-känsla.

efter näckmossa, *Fontinalis antipyretica*, som tyvärr inte gick att se under vattenmassorna. Intill bäcken fanns i stället ett stort flyttblock med en tjock mosshuva på. Sådana mosshuvor är också ett tecken på att skogen varit sluten länge och inte avverkat, berättade Tomas. På blocket hittade vi en art av sidenmossa, *Plagiothecium* sp., en fjädermossa, *Neckera* sp., grov baronmossa, *Anomodon viticulosus* och guldlöcksmossa, *Homalothecium sericeum*.

Vi begav oss djupare in i skogen. På grova aspar stack aspfjädermossa, *Neckera pennata*, och platt fjädermossa, *Neckera complanata*, ut sina fjäderlika grenar från stammarna. När vi kom upp på Getryggen, en hållmarksås i mitten av området, tog vi lunchpaus på de solvarma klipporna. I kanten längs stigen upp på platån fanns den kortvuxna flagellkvastmossan, *Dicranum flagellare*, som man kan känna igen på de ljusgröna flagellerna (skottspetsar) som lätt faller av. På klipporna där vi åt vår matsäck gjorde Tomas oss uppmärksam på

Flagellkvastmossa, *Dicranum flagellare*

den oansenliga sotmossan, *Andreaea rupestris*, som precis som vi trivdes bra på sura bergarter i soliga lägen.

Med mat i magen och utvilade ben begav vi oss ned i John Bauer-skogen igen. Vi spanade på de murkna lågorna invid stigen. Där slingrade sig långfliksmossan, *Nowellia curvifolia*, med sina maskliknande skott. Med lupp kunde vi titta närmare, och en del mörkare mossfläckar visade sig vara vedtrappmossa, *Anastrophyllum hellerianum*, som har små vinröda groddkorn i toppen på sina skott.

Vid det här laget började nog en del av oss bli lite fulla av mossa i huvudet. Så mitt i allt mossletande fick någon syn på något helt annat, nämligen den ovanliga rosentickan, *Fomitopsis rosea*, som växte på en låga. Ett roligt avbrott!

Därefter hade svampblicken slagits på. På en låga som stack ut över stigen stack små ljusa spröt upp. Någon tog snabbt reda på att det var vedlavklubba, *Multiclavula mucida*, som växer ihop med grönalger och egentligen kan kallas för en lav. Lite senare ramlade vi över en pulverticka, *Oligoporus pychogaster*, som precis som det låter var alldeles pulvrig.

Skogen reste sig hög omkring oss och mossan täckte stenar och block. På ett av blocken fann vi strumamossa, *Cynodontium strumiferum*, en grön matta där smala, böjda sporhus stack upp. När man tittade närmare kunde man se den lilla "struman" i sporhusets nederkant. På blocket växte också den vanliga kvastmossan, *Dicranum scoparium*.

Lite längre fram längs stigen visade Tomas

upp en annan kvastmossa, vågig kvastmossa *Dicranum polysetum*, som visade sig ha ett lite speciellt kärleksliv. Istället för att han- och honplantor växer var för sig, som är ganska vanligt bland mossor, så blir hanskotten hos vågig kvastmossa ibland extremt små och växer direkt på honskotten, praktiskt när det är dags att befrukta. De har alltså dvärghannar precis som en del fiskar och spindlar har.

Sist ut för dagen var två vitmossor som växte så nära varandra att de blev lätta att jämföra. Dels hittade vi den sett uppifrån stjärnformade och gröna granvitmossan, *Sphagnum girgensohnii*, dels den i rött och grönt brokiga tallvitmossan, *S. capillifolium*.

Nu hade vi vandrat runt nästan hela promenadstigen och det var dags att ta sig tillbaka till bilarna. Trots att vi redan fått se så mycket hade de flesta svårt att låta bli att stanna till längs stigen för att känna igen en bekant mossa eller undersöka något nytt. När vi kom ut ur skogen kunde vi i alla fall konstatera att vi sett bra många fler än de tio mossor Tomas utlovat. En del som fanns med i häftet hade vi inte hittat, men istället många andra.

Förutom de arter som redan nämnts såg vi bland annat vågig praktmossa, *Plagiomnium undulatum*, bräkenmossa, *Plagiochila asplenoides*, bandmossa, *Metzgeria furcata*, rosmossa, *Rhodobryum roseum*, kransmossa, *Rhytidiadelphus triquetrus* och fyrfliksmossa, *Tetraphis pellucida*.

Närkontakt med aspfjädermossa, *Neckera pennata*.
Samtliga bilder i artikeln tagna av författaren.

Mossspaning med Tomas Hallingbäck i centrum.

Två sällsynta mossor i sörmländska kalkbrott

LARS HEDENÄS

Floran i kalkbrott lockar bryologer likaväl som kärlväxtbotanister, kanske främst därför att växtligheten radikalt avviker från den i omgivningarna. Förutom att kalk är ganska ovanligt i många områden gör den starka mänskliga påverkan kring kalkbrotten, idag eller tidigare, att man hittar miljöer som annars är ovanliga i landet. Eftersom kalkbrotten är människoskapade förändras växtplatserna i själva brotten ofta förhållandevis snabbt, varför det gäller att besöka platserna vid rätt tillfälle. Här tänkte jag berätta om två bryologiska upplevelser i sörmländska kalkbrott. Båda rör uppträckter av mossarter som vid fyndtillfället var nya för Södermanland. Tyvärr har den ena arten antagligen redan hunnit försvinna från landskapet.

Bågtuss, *Tortula cernua*

Vi börjar med ett alldeles nytt fynd i anslutning till de gamla kalkbrotten vid Lövsta i Trosa-Vagnhärad. Vid ett besök under hösten 2011 hittade jag där bågtuss på sin andra kända moderna lokal i Sverige. Tidigare har arten hittats på två lokaler i Västmanland, dels under första halvan av 1800-talet inom gruvområdet vid Sala och dels år 2000 och några år därefter i kalkbrottet vid Fanthyttan nära Guldsmedshyttan (Hedenäs 2001). På lokalen vid Lövsta växer bågtuss på bar lerig jord, uppenbarligen rester från kalkbrytningen, vilka lagts upp i en halvcirkelformad vall. Innanför vallen blir vatten stående under delar av året, vilket gör att den nedre delen av vallens insida antagligen är fuktig under långa perioder. Framförallt i denna fuktiga nedre zon hittades en stor förekomst av bågtuss, uppskattningsvis på en yta av 15 m². Förutom bågtuss växte här spridda tuvor med spåmossa, *Funaria hygrometrica*, men annars i stort sett ingenting. Vid mitt besök i slutet av september hade bågtussen till synes oändliga mäng-

der med sporkapslar, vilket förhoppningsvis gör att arten kan sprida sig till andra lämpliga platser innan den så småningom försvinner från Lövsta-lokalen. Bågtuss betraktas idag som akut hotad (CR) i Sverige (Gärdenfors 2010). Eftersom arten växer i miljöer som vi annars brukar betrakta som kraftigt störda, eller till och med förstörda, finns det dock knappast anledning att vidta åtgärder för att den ska leva kvar på enskilda lokaler. Den som gillar att se sällsynta mossor bör emellertid passa på medan arten finns kvar.

Stennäbbmossa, *Rhynchostegium murale*

Även stennäbbmossan är ny för Södermanland. Fyndet gjordes redan för femton år sedan i ett av kalkbrotten vid Mölnbo, i östra delen av Södertälje kommun. Där hittade jag våren 1996 en liten förekomst av stennäbbmossa, en art som i Stockholmstrakten befinner sig nära sin nordgräns i landet och

Växtmiljö för *Tortula cernua*, bågtuss på lokalen vid Lövsta i Trosa-Vagnhärad. Mossan växer främst i ett band nära nedre kanten av vallen, men finns även fläckvis högre upp.

därför är ovanlig här. Liksom för bågtuss hittades denna art även i Guldsmedshyttans socken, i ett gammalt kalkbrott vid Mosshagen. På båda dessa ställen förekom arten i så pass gamla kalkbrott att det växte stora träd i täktbottnarna. På Mölnbo-lokalen bredde arten ut sig något under åren efter fyndet, men när jag under förra året besökte lokalen för att se hur den utvecklats, möttes jag av en överraskning. Flera av de gamla brotten i Mölnbo, bland annat det där stennäbbmossan växte, var antingen igenfyllda eller höll på att fyllas med fyllnadsmassor. Som jag bedömer det är arten alltså numera utgången ur landskapets flora. Även om arten hittats ett par gånger i kalkbrott nära sin nordgräns växer den i andra delar av sitt utbredningsområde vanligen på sten i naturliga miljöer.

Lokalinformation

Mer detaljerade lokaluppgifter finns på <http://www.nrm.se/botany/krypto-s>, Naturhistoriska riksmuseets databas för registrerade botaniska föremål. Totalantalet registrerade föremål ligger idag över 1,25 miljoner, varav bara mossorna utgör 185 000. Majoriteten av dessa föremål finns idag endast tillgängliga via Krypto-S eller, något mindre komplett, via GBIF (Global Biodiversity Information Facility - som är en databas för museiföremål av växter, svampar och djur). Här finns förstås mycket annat intressant att hitta från Södermanland och Uppland!

Referenser

- Gärdenfors, U, ed. 2010: *Rödlistade arter i Sverige 2010*. Uppsala: ArtDatabanken, SLU, 231-45.
- Hedenäs L. 2001. Bågtuss, *Tortula cernua*, åter i Sverige - första fyndet på mer än 165 år. *Svensk Botanisk Tidskrift* 95: 158-64.

Ovan: *Tortula cernua*, bågtuss, som med sina karakteristiska lutande sporkapslar liknar en *Dicranaceae*-art. De breda bladen avslöjar dock att den hör till familjen *Pottiaceae*.

T.v: *Rhynchostegium murale*, stennäbbmossa, fotograferad i Schweiz.

Samtliga foton i artikeln tagna av författaren.

Spetsnate och styvnate borta från Stockholms län

ANDERS SVENSON

Spetsnate (*Potamogeton acutifolius*) och styvnate (*P. rutilus*) är två sällsynta natearter som under en följd av år minskat och därför finns upptagna på landets rödlista för hotade arter (Gärdenfors 2010). Båda arterna är där hotklassade i kategorin Starkt hotad (EN). Ett åtgärdsprogram har upprättats för att säkra de återstående förekomsterna och ge förutsättningar för att arterna ska kunna finnas kvar i den svenska floran (Jacobson 2008). Inom åtgärdsprogrammet ingår att inventera lokaler för arterna och återbesöka historiska lokaler.

Stockholms län har haft flera förekomster av båda arterna. Inga säkra fynd har gjorts under senare år och för spetsnate är det ganska många år sedan den senast påträffades. Senaste uppgiften om styvnate var ett fynd i sjön Trehörningen i Norrtälje kommun 1971. Spetsnate är inte funnen sedan 1913 förutom ett anmärkningsvärt fynd i stranddrift i brackvatten på Ingarö 1999. Hur växten, som inte tidigare är känd från brackvattenmiljö, har hamnat där är ett olöst mysterium.

Inventering av spets- och styvnate

På uppdrag av länsstyrelsen i Stockholms län har tre äldre lokaler för spetsnate och tre för styvnate kontrollerats för eventuella återfynd. På eftersommaren 2006 besökte jag därför Drottningholms parkdammar, f.d. sjön Julen (Djulan) och Lillsjön i Gnesta för att söka efter spetsnate och sjöarna Trehörningen, Metsjön och Långsjön i Uppland för att försöka återfinna styvnate. Inventeringen av spetsnate utfördes i huvudsak från kanterna av de dammar där arten uppgivits tidigare eller från båt. Växter insamlades med en långskafad kratta. Styvnatens tre lokaler inventerades från båt, som roddes runt sjöarna eller från kanot. Stränder och botten ned till ett djup av ca 2 m undersöktes med kratta. Inga åter-

fynd gjordes av spetsnate eller styvnate under 2006 års inventering.

Sjöarna Trehörningen och Metsjön har även tidigare utan framgång, bl.a. år 2003, genomförts med avseende på styvnate.

Det tycks således som om arterna skulle vara utgångna på sina lokaler i Stockholms län. Det hindrar inte att man bör fortsätta söka efter dem. Nya lokaler kan dyka upp och på de kända lokalerna kan arterna vid de senaste återbesöken ha undgått upptäckt. De behöver dock inte omfattas av den regelbundna kontrollen som sker inom floraväxteriet längre. Spetsnatefyndet från 1999 kan också förtjäna en del efterforskning. Fyndet är belagt och bestämningen är expertgranskad. I den nyligen utkomna Upplandsfloran anges lokal-förväxling som trolig orsak till fynduppgiften (Jonsell 2010).

Syftet med den här presentationen är att redovisa vad som är känt om dessa båda arter och kanske att inspirera någon till förnyade ansträngningar att finna dem i länet. Samtliga kända fynd av de båda arterna redovisas. I de fall belägg har samlats in från de olika lokalerna finns de i herbarierna på Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm (S), Lund (LD) och Uppsala (UPS).

Lokaler

SPETSNATE

1 Ekerö kommun, Lovö socken, Drottningholm, troligen i någon parkdamm. 1907-08 B. Lagerwall (S).

1913-07 A. T. Hwass (S).

2006-08 Drottningholms parkdammar genomförda från strandkanterna. Inget återfynd av spetsnate.

2 Ekerö kommun, Lovö socken, Nockeby bro 1928 G. A. Westfeldt (Almquist & Asplund

1937) belägg saknas. Lokalen möjligen belägen på fastlandssidan av bron.

Ej kontrollerad 2006.

3 Lidingö kommun och socken, Gångsätra 1851 H. Björnström (UPS).

Lokalen ej kontrollerad 2006.

4 Södertälje kommun, Vårdinge socken, Djulan, 2 dellokaler.

1897-08-16 ” in forsam inter Janslund - Wahlsta ad lac. Djulan”, A. Torssander (S).

1897-08-16 ”in fossa ad lac Djulan (inter P. obtusifol.), A. Torssander (LD).

1897-08-16 ”dygraf n. sj. Djulan”, A. Torssander (S).

1898-09-24 ”dygraf mell. Janslund och Wahlsta”, A. Torssander (LD).

1900-08-15 ”dygraf vid sjön Djulan”, A. Torssander (S).

2006-08 Sjön är utdikad och området kallas numera Jullen och har endast ett vattenfyllt dräneringsdike genom en sumpig igenväxande betesmark och en å med strömmande vatten som genomkorsar området. Spetsnate återfanns ej.

5 Södertälje kommun, Vårdinge socken, Lillsjön vid Gnesta A. Torssander (Almquist & Asplund 1937).

2006-08 Sjön undersöktes från båt. Ingen spetsnate återfunnen.

6 Stockholms kommun, Domkyrkoförsamlingen, Klara sjö 1833-1834 (Wikström 1840, Almquist 1929).

1834 ”Clara sjö”, J. E. Wikström (S).

1890-06 ”Klara sjö, vid nedre delen af Bryggaregatan”, H. Hamberg (S).

Ej kontrollerad 2006.

7 Norrtälje kommun, Närtuna socken, Hederviken belägg saknas (Almquist 1929).

Ej kontrollerad 2006. Sjön är utdikad och numera endast en periodvis översvämmad sanknad.

8 Ekerö kommun, Hillehögssocken, Hillehög belägg saknas (Almquist 1929) [I Mälaren?].

Ej kontrollerad 2006.

9 Upplands-Bro kommun, Låssa socken, Ådö belägg saknas (Almquist 1929) [I Mälaren?].

Ej kontrollerad 2006.

10 Värmdö kommun, Ingarö socken, Björkvik. 1999-08-04 badplatsen vid Stora Sand, strand-

drift i brackvatten A. Engström (S).

Ej kontrollerad 2006.

STYVNATE

Norrtälje kommun, Närtuna/Rimbo socknar, Trehörningen.

1858-08-21 Krok (LD).

1895-07-17 ”Planta florens et fructificans, in aqua aliquanto altiore crescens. Suecia: in provincia Upland, Närtuna, in laculo Trehörningen, 59° 43' latit. bor., 23 met. s. m.”, G. Tiselius (S).

1895-07-27 ”copiosissimo”, G. Tiselius (LD, S).

1895-08-16 ”Planta florens et fructificans in aqua aliquanto altiore crescens. Suecia: in provincia Upland, Närtuna, in laculo Trehörningen, 59° 43' latit. bor., 23 met. s. m.”, J. Vedberg & G. Tiselius (LD, S, UPS).

1896-06-24 ”Planta junior, in aqua aliquanto altiore crescens. Suecia: in provincia Upland, Närtuna, in laculo Trehörningen, 59° 43' latit. bor., 23 met. s. m.”, G. Tiselius (LD, S, UPS). 1949-08-11 c:a 100 m från båtbyggnaden vid gården, S. Nordenstam (LD, S).

1950-08-21 i mellersta delen av sjön inom Rimbo socken, S. Nordenstam (LD, S).

1970-08-04 ”in the western part of Lake Trehörningen”, G. Lohammar (LD, S, UPS).

1970 (Nilsson & Gustavsson 1979).

1971 tämligen rikligt (Nilsson & Gustavsson 1979).

2003-08-10 Ej återfunnen. Trehörningen är numera två från varandra separerade sjöar. Den östra är en lämplig Potamogeton-sjö. Den västra (’västra viken’), där enligt uppgift styvnaten växte, är under kraftig igenväxning. Alla delar av Trehörningen genomsöktes med negativt resultat J. Ekman & G. Ekman.

2006-08 Västra Trehörningen undersökt från kanot. Östra Trehörningens strandkanter med lämpligt djup undersökta samma dag med båt. Inga fynd av styvnate noterades i någon del av sjön.

Norrtälje kommun, Rimbo/Fasterna socknar, Metsjön
 1847-08 "i Metsjön på norra sidan vid badstället ej synnerligt långt från Lenalunds garfveri" K. J. Lönnroth (UPS)
 1852 K. J. Lönnroth (UPS); Th. M. Fries (S)
 1852-08-08 "Gottröra Lenaclund", Th. M. Fries (S)
 1852-08-08 Fasterna socken, Th. M. Fries (S)
 1853-1857 "Metsjön ad Lenaclund", E. P. Fries (UPS)
 1854 E. P. Fries (S, UPS)
 1854-08 R. F. Fristedt (S)
 1854-08-10 "Linnelunds garfveri, i sjön Metsjön" E. P. Fries (S)
 1855 E. P. Fries (S)
 utan årtal "i Metsjön vid Lenalunds garveri", E. Fries (UPS)
 1856-08 Th. M. Fries (LD, S, UPS)
 1858-08-20 E. C. J. Cedersträhle, H. Fries & T. Krok (S); G. Tiselius (LD, S); Th. M. Fries (S)
 1858-08-21 Th. O. B. N. Krok (S)
 1859 Th. Krok (LD)
 1868-07-19 "vid Lenalunds garfveri", G. Hjort
 1874-08 P. G. Borén (LD, S, UPS); P. Borén & A. S. Trolander (LD)
 1874-09 P. G. Borén (S)
 1876 P. G. Borén (UPS)
 1876-08-19 i vattenbrynet nära stranden, P. G. Borén (S); P. G. Borén (LD, UPS)
 1881-07-31 "Planta in aqua tenuiore crescens. Suecia: in provincia Upland, Fasterna, in lacu Metsjön, 59 grader 44' latit. bor., 15 met. s. m.", G. Tiselius (LD, S)
 1882 G. A. Tiselius (Almquist 1929)
 1882-07-31 "in lacu Metsjön", K. J. Lönnroth (UPS); G. Tiselius (LD)
 1901-08 J. Berggren (LD)
 1901-08-14 N. W. Netzel (S)
 1929 ej återfunnen (Almquist 1929)
 1977 ej återfunnen (Nilsson & Gustavsson 1979)
 2003-08 ej återfunnen. Sjöbottnarna är täckta av vattenpest, ingen styvnate hittades vid krattningar i sjön K. Stighäll
 2006-08 Sjön genomsökt med båt längs stränderna. Inget fynd av styvnate

3) Österåkers kommun och församling, Långsjön
 1913 belägg saknas (Selander 1913, Nilsson & Gustavsson 1979)
 1929 ej återfunnen (Almquist 1929)
 2006-08 Sjön genomsökt med båt längs stränderna. Inget fynd av styvnate.

Referenser

- Almquist E. 1929: Upplands vegetation och flora. Akad. avh. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala.
 Almquist E. & Asplund E. 1937: Stockholmstraktens växter. Botaniska Sällskapet i Stockholm, Stockholm.
 Gårdenfors U. (ed.), 2010: Rödlistade arter i Sverige 2010. Artdatabanken, SLU, Uppsala.
 Jacobson A. 2008: Åtgärdsprogram för hotade natearter 2008–2011. Naturvårdsverket, Stockholm.
 Jonsell L. (red.) 2010: Upplands flora. SBF-förlaget, Uppsala.
 Nilsson Ö. & Gustavsson L-Å. 1979. Projekt Linné rapporterar 106-120. Svensk Bot. Tidskr. 73, 353-372.
 Selander S. 1913: En ny lokal för *Potamogeton rutilus* Wolffg. Svensk Bot. Tidskr. 7, 378.
 Wikström J. E. 1840: Stockholms flora. Förra delen. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.

Storigelknoppens underarter på Färingsö i Mälaren

PATRIK ENGSTRÖM

Efter att ha läst om storigelknoppen i Svensk Botanisk Tidskrift (Widgren 2010), började jag aktivt söka reda på arten *Sparganium erectum* för att lära mig känna igen de olika underarterna. Eftersom mina svärföräldrar bodde i nordöstra Småland så botaniserade jag en del där men såg även arten på Gotland efter det att jag läst artikeln. På bägge ställena rörde det sig om vanlig storigelknopp *Sparganium erectum* ssp. *microcarpum*. Hos mina svärföräldrar fanns det gott om både igelknopp *Sparganium emersum* och vanlig storigelknopp men någon annan igelknopp lyckades jag inte finna där.

Hemma på Mäläröarna där jag oftast botaniserar, fanns också en del storigelknopp men inte av den underart som jag sett så mycket av i Småland. Här visade sig samtliga exemplar i stället vara sotigelknopp, *Sparganium erectum* ssp. *erectum*. Efter att ha tittat i Sörmlands flora (Rydberg & Wanntorp 2001) där det står ”I Sörmland antagligen mycket sällsynt” så var det med stor spänning som jag slog upp arten i Upplands flora (Jonsell 2010) när den väl kommit ut. Även denna flora berättade att vanlig storigelknopp var dominerande underarten även om man också skriver att ”Sotigelknopp har rapporterats från ett antal förekomster efter 1990, men riktigheten hos alla dessa har på grund av brist på belägg inte kunnat bekräftas.” Söker man upp arten på hösten när den har mogna frukter är det inga som helst problem att känna igen en sotigelknopp. Denna har osymmetriska och kantiga frukter av olika storlekar vilket gör att den inte liknar de andra underarterna.

Jag bestämde mig för att under 2011 försöka lokalisera så många planter jag hittade på så många olika platser

som möjligt på Färingsö där jag bor. Färingsö ligger jämte Ekerö och Munsö i Mälaren och tillhör det geografiska område som brukar betecknas Mäläröarna. Ön är cirka 17 km lång och ungefär 9 km bred och består till stor del av odlingslandskap. Det blev 36 olika plantor som kontrollerades under september 2011 och samtliga tillhörde underarten sotigelknopp. Det vore kul om fler kunde kontrollera vilken underart av storigelknopp som uppträder på gamla, kända lokaler i olika delar av vårt område och att lägga in dessa observationer i Artportalen (www.artportalen.se).

Referenser

- Jonsell L. (red.) 2010. Upplands flora. SBT-förlaget. Uppsala.
Rydberg H. & Wanntorp, H.-E. 2001: Sörmlands flora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
Widgren Åke. 2010. Storigelknopp och dess fyra underarter i Sverige. Svensk Bot. Tidskr. 104: 66-74.

Sparganium erectum ssp. *erectum*
Foto: Författaren

Ny palsternacka funnen i Sverige

HENRY GUDMUNDSON

I Sörmland, sydost om Stockholms innerstad, ligger Skarpnäck - en förort där jag växte upp under åren 1953-73. Skarpnäck är en gammal herrgård, känd sedan 1670-talet som säteri. På den tiden hörde det faktiskt till Tyresö, där jag numera tillbringar det mesta av min tid. Under den driftiga Maria Sofia de la Gardie utvecklades industrierna med hjälp av vattenkraften. Senare, under 1800-talet, ägdes gården istället av den duglige bryggmästaren Neumüller, som här utvecklade ett mönsterjordbruk.

Skarpnäck upptäcktes mycket tidigt av dåtidens botanister. Redan 1864 fann Sextus Otto Lindberg texasmossa, *Haplocladium microphyllum*. Detta fynd är det enda som gjorts av arten i Europa. Idag räknas den som utdöd i Sverige (Gärdenfors 2010).

På 1900-talet var Skarpnäcksfältet på tal som storflygfält, men valet föll på Bromma. I stället kom det att användas för segelflyg och motortävlingar. I bergen mot Bagarmossens förort i norr finns gamla skyttevärn som rester från första världskriget. I ett av dessa värn fann jag på 1990-talet spärrkrusbär, *Rubus divaricatus* (Rydberg & Wanntorp 2001). Fler

Foton: Artikelförfattaren.

buskar fanns vid en gammal tipp nära gården. Spärrkrusbär är en högvuxen art från Nordamerika, vilken blommar om våren med långa, röda kronblad. På en jordtipp vid en plantskola i närheten hittade jag för första gången i landet praktmire, *Anagallis monellii* - en präktig prydnadsväxt som jag även sett i Portugal. För övrigt är trakten känd som växtplats för grenigt kungsljus, *Verbascum lychnitis*, som redan 1810 rapporterades av professor Wikström (Hartman 1820). Den finns ännu i full vigör i en vitblommig form som inte kan förväxlas med den större, nu ofta förvildade arten praktkungsljus, *Verbascum speciosum*.

Flera tipsar finns i området som nu blivit alltmer bebyggt. På en av dessa fann jag hösten 2009 en hög, gänglig umbellat, som jag först trodde var odört, *Conium maculatum* - en art som jag sett här tidigare. Men den här var gulblommig och hade en nästan trind stjälk som var litet luden. Bladen pekade klart på en palsternacka men en klart avvikande sådan. Jag tog kontakt med Lars Fröberg i Lund som jag visste skrivit om umbellaterna för Flora Nordica (Fröberg 2010a). Han konstaterade att det var en ny underart av palsternacka, *Pastinaca sativa* ssp. *urens*. Det är en sydöst-europeisk ras som tidigare i Norden bara var funnen i Danmark.

Beståndet i Skarpnäck visade sig vara fullt livskraftigt. Hur den kommit till platsen är en gåta, möjligen kommer den från trädgårdsutkast från det vidsträckta koloniområdet i närheten.

Uppgiften publicerades första gången i Fröberg (2010a, 2010 b). Senare har jag fun-

nit samma underart i Uppland, i Järfälla kommun vid Kalvhälla söderut i tippområde V om Gamla Enköpingsvägen öster om Barkarby f.d. flygfält. Något exemplar tyckte jag mig se även nordväst om Barkarby järnvägsstation i Veddesta samt i Stockholms-Näs, söder om Kungsängen under motorvägsbron över Ryssgraven, som är en vik av Mälaren. Växten är även funnen av Anna Knöppel i Trelleborg på järnvägsmark.

Den här rasen av palsternacka kan det vara skäl att hålla utkik efter. Den är uppemot 2 meter hög - och syns på håll. Ett hot kan vara utkorsning med vår vanliga palsternacka, ssp. *sativa*.

Referenser

- Hartman, C. J. 1820: Handbok i Skandinaviens flora, 1 uppl. Z. Haeggström, Stockholm.
- Fröberg, L. 2010a: Apiaceae. - I: Jonsell, B. & Karlsson, T. (red.), Flora Nordica 6. Naturhistoriska Riksmuséet, Stockholm.
- Fröberg, L. 2010b: Flockblommiga växter för Flora Nordica. Svensk Bot. Tidskr. 104: 283-290.
- Gärdenfors, U. 2010: Rödlistade arter i Sverige 2010. ArtDatabanken, SLU. Uppsala.
- Krusenstjerna, E. von 1964: Stockholmstraktens bladmosor. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: Sörmlands Flora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Odonvide i Sörmland

HANS RYDBERG

Det började i Östergötland. Min fru och jag var där för att lyssna på folkmusikbandet Sarek när det tillsammans med lokala körer uppträdde i S:t Laurentii kyrka i Söderköping. Efter en övernattnig på S:t Annagården, belägen vid porten till Gryts skärgård, for vi dagen därpå upp till Stegeborgs slottsruin, där vi fick vänta en stund på färjan. Väntetiden blev rätt underhållande. För det första fanns det rikligt med eldsopp, *Boletus luridus*, i gräsmattan, för det andra växte det på en liten gräsplätt en bit därifrån gråmalva, *Lavatera thuringiaca* och skär kattost, *Malva neglecta*. Men det skulle bli ännu bättre! Vi färjade över till Vikbolandet, senare korsade vi Bråviken och for vidare upp till Kvarsebo och Nävekvarn i Sörmland. Vi hade fika med oss i bilen och jag föreslog att vi kunde ta kaffet uppe vid Nävsjön - en trolsk skogssjö på Kolmården norr om Nävekvarn. Till en början var Nävsjön enbart en sportfiskesjö. Nu är det många andra som besöker området som ett vildmarksparadis fjärran från tätorternas larm

och brus. Sjön har tidigare varit drabbad av försurning men genom kalkningsinsatser har statusen märkbart förbättrats.

På väg till fikaplatsen, längs en stig som slingrade sig längs stranden av Nävsjön, fick jag plötsligt syn på en videbuske med små

En kvist av odonvide vid Nävsjön.

blad. Den såg inte ut som krypvide utan var något helt annat. Kunde det vara hybriden mellan krypvide och bindvide? Jag knäckte en liten kvist och tog med mig den. Under kaffet tittade jag närmare på den och passade samtidigt på att ta några bilder. Bladformen och den nätmönstrade nervaturen på bladens undersida fick mig att associera till odonvide, men det kändes otänkbart med tanke på att arten i Sverige finns någon helt annanstans. När vi kom hem lade jag videkvisten under stereoluppen. Efter att ha konsulterat flera florer var det inte längre någon tvekan - det var verkligen odonvide som växte vid Nävsjön!

Odonvidet är lågvuxet, min planta var blott cirka 50-60 cm hög, och har rödbruna, kala kvistar. Bladen är små, högst 2-3 cm långa, ovala, med nedvikta bladkanter och liknar först blad av odon eller krypvide. De är mörkt gröna - blågröna på ovarsidan, undertill ljusare men inte silverhåriga som krypvidet. Bladen är undertill istället nätnerliga. Till skillnad från hybriden mellan kryp- och bindvide är bladen bredast på mitten, på undersidan kala och saknar stipler (Jonsell 2000).

Fyndet vid Nävsjön är mycket oväntat. Odonvide förekommer rätt allmänt i Finland och i norra Sverige ned till Orsa Finnmark. Ett par isolerade förekomster har noterats dels från södra Östergötland (Borgström 1994) dels på en lokal i Vimmerby-trakten (Edqvist & Karlsson 2007).

Hur har då busken kommit till Nävsjön. En teori är att frön transporterats från den närmaste omgivningen och i så fall finns det ett vilt bestånd i de magra myr- och mossemarkerna någonstans runt Nävsjön. En annan, mer sannolik teori, är att frön via fiskeredskap, stövlar eller friluftskläder via människan kommit till Nävsjön. Många hängivna fiskare besöker Nävsjön och någon av dem kan mycket väl ha varit vid någon norrländsk tjärn och fiskat eller bevistat någon hjortronmyr. *Salix*-buskarnas fröpenklar klibbar lätt fast på våta stövlar och kan trilla av när stövlarna används på en annan plats. Att busken skulle

vara inkommen via människan verkar troligt med tanke på att området är ett friluftsområde och att växtplatsen är nära en stig. Men en naturlig förekomst kan naturligtvis inte uteslutas. Därför planerar jag att under 2012 besöka myrmarkerna kring Nävsjön och leta efter odonvide för att se om den kan växa vilt någon annanstans i närheten av sjön. Växtplatsen är belägen ca 10-12 mil från lokalen i södra Östergötland och är den första kända i Sörmland. Den fotograferade kvisten kommer att överlämnas till Skandinaviska herbariet under vintern.

Referenser

- Borgström, B. 1994: Odonvide, stor låsbräken och kambräken i Östergötland. *Svensk Bot. Tidskr.* 88: 31-32.
- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Jonsell, B. (red.) 2000: *Flora Nordica I*. Stockholm.

Alla foton i artikeln tagna av författaren.

Hotade natearter i Södermanlands län

URSULA ZINKO

Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2005 – 2010, med egen personal och med hjälp av konsulter, genomfört sju inventeringar av makrofyter i limnisk miljö (Länsstyrelsen 2011). Tillsammans omfattar inventeringarna 50 sjöar och 8 vattendrag (Fig. 1). Syftena med inventeringarna har varierat men kan sägas främst vara eftersök av hotade arter, framför allt de arter som ingår i åtgärdsprogrammet för hotade natearter (Jacobson 2009) samt miljöövervakning enligt standardiserad metodik. Inventeringarna har därför utförts med olika metodik. Denna artikel behandlar den del som berör artfynden, främst av de arter som omfattas av åtgärdsprogrammet.

I Sverige finns totalt 21 natearter, *Potamogeton* spp. Av dessa är 8 upptagna på rödlistan (Gärdenfors 2010), nämligen källnate, *Potamogeton coloratus* (VU - sårbar), slidnate, *P. vaginatus* (NT - nära hotad), tätnate, *P. densa* (RE - nationellt utdöd), knölnate, *P. tri-*

choides (EN - starkt hotad), uddnate, *P. friesii* (NT), bandnate, *P. compressus* (NT), spetsnate, *P. acutifolius* (EN) och styvnate, *P. rutilus* (EN). De fem sistnämnda ingår i åtgärdsprogrammet och av dessa förekommer fyra i Södermanlands län. Den femte, knölnate, är idag endast känd från Göteborgsområdet och från två lokaler i Skåne.

Gemensamt för alla fyra hotade natearter som finns i Södermanlands län är att de tycks gynnas av klart vatten. De växer dock främst i mesotrofa (måttligt näringsrika) till eutrofa (näringsrika) sjöar (Jacobson 2009). Främsta hoten mot dessa arter i södra Sverige är igenväxning av sjöar och småvatten, ofta på grund av förändrad hydrologi. Många sjöar och småvatten har blivit sänkta och vattendrag har blivit rensade och rätade. Vissa småvatten har också fyllts igen. Inplantering av kräftor i småvatten kan vara ett problem eftersom kräftor äter vattenväxter. Övergödning kan till

Figur 1. Sjöar och vattendrag som ingick i Länsstyrelsens inventering.
Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län 2011.

viss del vara ett hot, framför allt om det leder till ökad grumlighet. Man har samtidigt konstaterat att dessa natearter sällan förekommer i oligotrofa sjöar.

Resultat

Totalt hittades hotade vattenväxter i 14 sjöar. I fyra av dessa hittades två av de hotade natearterna. Det gjordes tre nyfynd - uddnate i Hallsjön och Fräkenkärret samt styvnate i Näsnaren, söder om Katrineholm. Dessutom hittades sjönajas, *Najas flexilis* (EN) i Södra Kärrlången, varifrån den tidigare är känd (Clemedson 1973 m.fl. källor). Sjöhortron, *Nostoc zetterstedti*, (NT) hittades i två sjöar, Likstammen och Björken. Sjöhortron är en blå-grönalg som behöver klart och näringsfattigt vatten. I Östra Magsjön hittades strandsprötmossa (*Oxyrrhynchium speciosum*), som även den är klassad som nära hotad (NT).

Av 28 lokaler med tidigare kända fynd av hotade natearter var det endast 12 som gav återfynd. På de resterande 16 lokalerna, där för övrigt samtliga 8 vattendrag ingick, blev resultatet negativt. Fynden av de rödlistade natearterna återfinns på fig. 2-4 (kartor hämtade ur länsstyrelsens rapport (Länsstyrelsen i Södermanlands län 2011)).

Diskussion

Inte mindre än 28 tidigare rapporterade fyndplatser för hotade natearter återbesöktes i länsstyrelsens inventering. Återfynd gjordes endast på knappt hälften av dem, 12 lokaler. Intressant att notera är att inga vattendrag finns med bland lokaler med återfynd. Vattendragen har under hela 1900-talet blivit rätade, rensade och eutrofieringen har ökat.

De natearter som ingår i åtgärdsprogrammet kan dock vara oregelbundna i sin förekomst. Vissa år kanske de yttre betingelserna är så ogynnsamma att de inte växer till, medan de året därpå kan finnas i riklig mängd. Man kan därför inte med total säkerhet säga att arterna är utgångna från de sjöar och vattendrag där de inte återfanns. För att helt säkert veta detta skulle fler kontroller behöva göras.

Lokal och år för inventering	Svenskt namn	Hot-kategori
Glottran 2008	Bandnate	NT
Hallsjön 2008	Bandnate	NT
Strången, Katrineholm 2007	Bandnate	NT
Täljaren 2008	Bandnate	NT
Nälen 2008	Spetsnate	EN
Båven, Sibro-Gullfjärden 2009	Styvnate	EN
Båven, S. Inbåven 2007	Styvnate	EN
Nälen 2008	Styvnate	EN
Näsnaren, Kolmården 2007	Styvnate	EN
Södra Kärrlången 2006	Styvnate	EN
Bråtorpsjön 2007	Uddnate	NT
Fräkenkärret 2008	Uddnate	NT
Hallsjön 2008	Uddnate	NT
Torpesta kvarndamm 2008	Uddnate	NT
Lilla Näsnaren 2007	Uddnate	NT
Näsnaren, Katrineholms tätort 2010	Uddnate	NT
Södra Kärrlången 2006	Uddnate	NT
Täljaren 2008	Uddnate	NT
Södra Kärrlången 2008	Sjönajas	EN
Björken 2008	Sjöhortron	NT
Likstammen 2007, 2009	Sjöhortron	NT
Östra Magsjön 2008	Strandsprötmossa	NT

Tabell 1. Lista över sjöar med fynd av hotade arter.

Trots denna osäkerhet kan man ändå konstatera att data indikerar en negativ trend för bandnate, som inte återfanns på 10 av totalt 14 lokaler. Det är betydligt svårare att uttala sig om uddnate, där återfynd gjordes på 6 av 9 lokaler samt ett nyfynd. Även spetsnate, där återfynd gjordes på en av tre tidigare kända lokaler, är trenden osäker eftersom den kan ha haft ett ogynnsamt år. Styvnate återfanns inte i Misteln, trots att den tidigare rapporterats

från flera platser i sjön (Rydberg & Wanntorp 2001). Det vore därför intressant att göra riktade eftersök på de tidigare fyndplatserna i Misteln.

Det är intressant att notera att nyfynd av de hotade arterna gjordes i 10 % av de 30 sjöar som inventerades under 2005 – 2010. Med tanke på det stora antalet icke inventerade sjöar i Södermanlands län kan det finnas ett

stort mörkertal för hur många sjöar som hyser de olika arterna.

Samexistens?

Vid inventeringar av vattenväxter i Östergötland har man konstaterat att av de fyra hotade natearterna i åtgärdsprogrammet är det oftast uddnate och bandnate som växer i samma sjö (P. Gustafsson, muntl.). I två av

BANDNATE

Bandnate återfanns i 4 sjöar (Tabell 1), medan den inte kunde återfinnas på 10 tidigare rapporterade lokaler. Hälften av dessa är vattendrag. I både Hallsjön och Glottran förekommer den rikligt över hela sjön. I Täljaren är den spridd, men glesst förekommande och i Strängen är den känd från en begränsad del av sjön där den förekommer rikligt.

UDDNATE

Nyfynd av uddnate gjordes i Hallsjön och i Fräkenkärret. Dessutom återfanns uddnate i 6 sjöar (Tabell 1), medan den inte kunde hittas igen på 3 gamla lokaler. Två av de sistnämnda lokalerna är vattendrag. I Bråtorspsjön, Fräkenkärret, Hallsjön, Södra Kärrlängen och Täljaren finns endast en sparsam förekomst medan det i Lilla Näsnaren, Näsnaren vid Katrineholms tätort och Torpesta kvarndamm finns rikligt med uddnate.

SPETSNATE

Endast 3 lokaler varifrån spetsnate tidigare har rapporterats omfattas av inventeringarna. På två av dessa, Nybyån och Svärtadammen, kunde spetsnate inte återfinnas. Båda dessa är vattendrag. Vid sjön Nälen hittades tämligen rikligt med spetsnate i en branddamm som ligger intill sjön. Detta räknade vi som ett återfynd, men det är inte fastställt att arten finns kvar ute i sjön. En bred vassbård hindrade oss från att komma ut till sjön vid inventeringstillfället.

STYVNATE

Styvsnate återfanns i 4 sjöar, men ej i Misteln där den tidigare har blivit funnen. Ett nyfynd av styvsnate gjordes i sjön Näsnaren, Kolmården. Styvsnate hittades på tre platser i den del av Båven som i tabell 1 betecknas Sibro – Gullfjärden. Vi räknar dessa fynd som ett återfynd för sjön Båven. Växtplatsen från tidigare rapporterade fynd av styvsnate i Båven är ospecificerade. Intressant är att styvsnate hittades i samma branddamm som spetsnate vid sjön Nälen (se ovan).

våra sjöar (Hallsjön och Täljaren) som omfattas av de aktuella inventeringarna växer båda dessa arter. Dessutom hittades spets- och styvsnate i en och samma sjö - branddammen vid Nälen, liksom udd- och styvsnate i Södra Kärlången. I Östergötland har udd-, bandnate och hybriden mellan spets- och bandnate hittats i samma sjö (Artportalen 2011 och P. Gustafsson, muntl.). Spets- och uddnate anses kunna klara eutrofiering bättre än styvsnate, vilken anses gynnas av att vattnet har lägre halter av näringsämnen (Jacobson 2009). De nämnda fynden visar dock att alla fyra arterna mycket väl kan växa i samma sjö och att det inte går att direkt förutsäga i vilken typ av sjö man hittar de olika arterna. Uddnate hittades som exempel i den näringsrika men klara sjön Södra Kärlången, samtidigt som den återfanns i Torpesta kvarndamm med humöst vatten och i den mycket eutrofa och grumliga Näsnaren nära Katrineholm.

Att restaurera vattendrag och sjöar kan vara en av flera åtgärder för att gynna dessa hotade natearter. Erfarenheter visar dock att detta ofta är mycket tidskrävande. Frågan om restaurering blir lätt komplex eftersom olika intressen hos markägarna, som markavvattning ställs på sin spets. I Östergötland har man lyckats plantera in de hotade natearterna i ett antal lämpliga sjöar (P. Gustafsson, muntl.). Detta skulle vara fullt tänkbart att göra även i andra län. Det kräver dock en genomtänkt strategi, eftersom det inplanterade materialet med tanke på genetisk diversitet ska komma från en så närliggande lokal som möjligt.

Dessutom krävs tillstånd för all hantering av spets- och styvsnate, även för insamling som belägg vid inventering, eftersom dessa båda arter är fridlysta.

Artdata från de aktuella inventeringarna finns inlagda på Artportalen (www.artportalen.se).

Referenser

- Clemedson, C.-J. 1973: Najas flexilis funnen i Södermanland. *Svensk Bot. Tidskr.* 67: 303-306.
- Gärdenfors, U. 2010: Rödlistade arter i Sverige 2010. ArtDatabanken, SLU. Uppsala.
- Jacobson, A. (2009). *Åtgärdsprogram för hotade natearter 2008 - 2011*. Rapport 5854. Naturvårdsverket.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län 2011: Inventering av makrofyter i Södermanlands län 2005-2010. Rapport 2011:10. Kan laddas ned från länsstyrelsens hemsida www.lansstyrelsen.se/sodermanland under fliken publikationer.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: *Sörmlands flora*. Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Några adventiver på Mäläröarna 2011

PATRIK ENGSTRÖM

I denna artikel kommer jag enbart att redogöra för mina egna observationer och har således inte beaktat andras fynd. Samtliga arter i artikeln har rapporterats till Artportalen, dit den som önskar noggrannare uppgifter om ett visst fynd hänvisas. Vidare nämner jag enbart arter som är intressanta ur ett kommunperspektiv och jag har således inte redovisat fynd av tomat, *Solanum lycopersicon*, nattskatta, *Solanum nigrum*, solros, *Helianthus annuus*, rödmålla, *Chenopodium rubrum*, fiskmålla, *Chenopodium polyspermum* samt några andra växter som ofta dyker upp i störda miljöer, men som jag anser vara relativt vanliga i kommunen.

Törnby

Många adventiver dyker upp på en plats för att året därpå vara försvunna igen. Den korsgentiana, *Gentiana cruciata*, som upptäcktes 2009 vid en åkerkant norr om Törnby på Färingsö finns dock kvar och blommade även i år. Ungefär en kilometer härifrån ligger kommunens återvinningsstation som förutom den nyare delen med sina asfalterade ytor och containrar hyser en delvis igenvuxen soptipp av det äldre slaget. Visst avfall såsom jordmassor och liknande körs hit och föses ihop med stora traktorer. Här har jag i år sett vattenmelon, *Citrullus lanata*, melon *Cucurbita pepo*, kapkrusbär, *Physalis peruviana*, hirs, *Panicum miliaceum*, hönshirs, *Echinochloa crus-galli* samt höstflox, *Phlox paniculata*.

Svartsjö och Ilända

Vid Svartsjö slott växte ett stiligt exemplar av fodergetruta, *Galega orientalis*, i gräsmattan. Precis utanför anstalten i Svartsjö finns en liten tipp där det växte ringblomma, *Calendula officinalis*, ballongblomma, *Nicandra physalodes*, pensé, *Viola x wittrockiana* samt några bladsetter av bolmört, *Hyoscyamus niger*. Kring de

gamla tegelbruksdammarna vid Ilända växte höstanemon, *Anemone hepatica*, en schersmin, *Philadelphus sp.* samt cirka 100 planter av svinamarant, *Amaranthus retroflexus*. I området nere mot vattnet intill Stavsborgs fabrik har man anlagt en stor grusplan där det växte vinranka, *Vitis vinifera*, hirs, *Panicum miliaceum* samt inte mindre än 100 planter judekors, *Physalis alkekengi*.

Torslunda

Vid Torslunda ligger stora växthus där man odlar olika sorters sallat och kryddor. Det finns en liten yta mellan växthusen och reningsdammarna där det brukar kunna växa en del roliga saker som på ett eller annat sätt spritt sig från växthusen. I år hade vissa aktiviteter i området gjort att just denna plätt var ovanligt artfattig men det växte åtminstone kryddtimjan, *Thymus vulgaris* samt ett flertal planter basilika, *Ocimum basilicum* där. Ett annat ställe på Torslundas ägor är en tipp dit de kör trädgårdsavfall och liknande. Där växte malörtsambrosia, *Ambrosia artemisiifolia*, dill, *Anethum graveolens* och inte mindre än sex stilig planter av vit spikklubba, *Datura stramonium var. stramonium*.

Stenhamra

Utanför Konsum i Stenhamra växte fem tuvor med grå kavelhirs, *Setaria pumila*, i gräsmattan. På några andra ställen i Stenhamra växte hundrova, *Bryonia alba*, klöveroxalis, *Oxalis fontana*, fikonmålla, *Chenopodium ficifolium*, persilja, *Petroselinum crispum*, kardvädd, *Dipsacus fullonum*, rysk martorn, *Eryngium planum*, blågull, *Polemonium caeruleum* samt stor rödmalva, *Malva sylvestris ssp. mauritiana*. Utöver detta bör också den tomt där man kört fram med tunga maskiner inför ett husbygge nämnas. På våren skapades det en härlig lervälling, som senare framåt höstkanten visade

sig ha blivit till ett område kal lerjord där det nu växte en mängd trevliga arter. Noterades gjordes bland annat lindmalva, *Abutilon theophrastii*, ljst gullfrö, *Xanthium strumarium* ssp. *strumarium*, lejongap, *Antirrhinum majus*, ringblomma, *Calendula officinalis*, kaplobelia, *Lobelia erinus*, vit spikklubba, *Datura stramonium* var. *stramonium*, ogräsdurra, *Sorghum halepense*, hirs, *Panicum miliaceum* samt ett stort antal plantor av lönnmålla *Chenopodium hybridum*.

Ekebyhovsbacken

Nu lämnar vi Färingsö för att förflytta oss till Ekerö, där jag också under året besökt en del ruderatmiljöer. Nedanför Ekebyhovsbacken finns ett ställe där man lägger upp stora mängder matjord. Här har jag i år observerat skedamarant, *Amaranthus blitoides*, svinamarant, mållamarant *A. blitum*, morot *Daucus carota* ssp. *sativus*, hårgängel, *Galinsoga quadriradiata*, grå kavelhirs, hönshirs samt inte mindre än 300 plantor av fikonmålla. Skedamaranten var den absolut mest intressanta växten då den förutom att vara en helt ny bekantskap för mig dessutom är riktigt sällsynt. Enligt Upplands flora (Jonsell 2010) är den bara funnen två gånger i landskapet efter 1990. För att vara riktigt säker på att jag bestämt växten korrekt lämnades ett belägg till Thomas Karlsson på Naturhistoriska riksmuseet. Efter att ha sett belägget meddelade Thomas att min artbestämning var korrekt, det var skedamarant! Nästan ända uppe på toppen av Ekebyhovsbacken växte ett stort bestånd med sträv kardvädd, *Dipsacus strigosus* och lite längre ner i skidbacken blommade höstanemon. Mellan Sandudden och Malmen på Ekerö har man schaktat omkring stora mängder jord inför bygget av ett bostadsområde. Här hittades libbsticka, *Levisticum officinale*, blomstertobak *Nicotiana x sanderae* (både med röda och med vita blommor), jätteverbena, *Verbena bonariense*, kapkrusbär, *Physalis peruviana*, bukethirs, *Panicum capillare* (31 st plantor), videokornell, *Cornus alba* ssp. *stolonifera*, gul nunneört, *Pseudofumaria lutea* och kardvädd.

Fyndet av libbsticka kändes särskilt roligt då jag inte sett arten i någon liknande ruderatmiljö tidigare. Den smakade som den skulle och jag mindes hur jag stod i mina svärföräldrars trädgård för femton år sedan och provsmakade växten för första gången.

Sundby skola och Rosenhill

Lite längre ut på Ekerö där bussarna svänger runt utanför Sundby skola växte ett litet bestånd med mynta av något slag. Växten preliminärbestämde till gråmynta *Mentha longifolia* men då jag inte var säker på min bestämning skickades ett belägg till Erik Ljungstrand. Han svarade att det inte var gråmynta utan äppelmynta, *Mentha x rotundifolia* jag hittat. Inte långt från Sundby skola ligger Rosenhill, där det finns ett område på en gammal åker dit man kör rester från växthusodlingar eller liknande verksamhet. Här växte lindmalva, ogräsdurra, hönshirs, svinamarant, malört-sambrosia, vit spikklubba, odört, *Conium maculatum* och ärt, *Pisum sativum*. Alldeles i närheten av detta område ligger Orto-Novo som består av stora växthus där man odlar olika kryddväxter som sedan kan återfinnas på grönsaksavdelningarna hos exempelvis ICA eller Konsum. Utanför växthuset finns en liten tipp där man kan hitta en del roliga saker som lyckat slå rot. Vid mitt besök i höstas fann jag mangold, *Beta vulgaris* ssp. *vulgaris* var. *cicla*, dill, *Anethum graveolens*, citronmeliss, *Melissa officinalis*, kryddsalsvia, *Salvia officinalis*, kryddtimjan, malörtsambrosia, litet sammetsblomster, *Tagetes tenuifolia*, gyllenlack, *Erysimum cheiri* samt persilja, *Petroselinum crispum*, av både den krusbladiga och den plattbladiga formen. På andra sidan växthuset finns ett långt vattenfyllt dike där det växte rikligt med källfräne, *Nasturtium officinale*, som med största sannolikhet spritt sig från växthuset.

Några ytterligare fynd

Ytterligare en bit längre ut på Ekerö finns en kursgård vid namn Skytteholm där det växte körvel, *Myrrhis odorata*, i ett skogs-

bryn. Vid Löten på Munsö växte vildvin, *Parthenocissus inserta*, i en skogsbrant samt rikligt med sommarbinka, *Erigeron annuus* och bolltistel, *Echinops sphaerocephalus*, ute vid den så kallade Laxsjön. De två sistnämnda finns med i Uppland flora och är således inga nyfynd men kan nog ha spridit sig under åren

då särskilt sommarbinka växte över ett ganska stort område.

Referenser

Jonsell L. (red.) 2010: *Upplands flora*, SBT-förlaget, Uppsala

Amaranthus blitoides

Amaranthus blitum

Samtliga bilder tagna av artikelförfattaren.

Levisticum officinale

Ocimum basilicum

Mentha x rotundifolia

Våra möten med gelétrattningen

BO KARLSSON & KLAS JAEDERFELDT

Den 4 december 2009 åkte jag, Bosse Karlsson, till Djupviks kalkbrott, som ligger cirka 2,5 mil sydöst om Katrineholm i Björkviks socken, enbart för att se om något nytt dykt upp. Det hade det! På väg in i kalkbrottet hittade jag nämligen en liten grupp djupfrysta svampar, som jag genast kände igen som gelétrattning. Tidigare samma år, den 13 september och i sällskap med Amanda Tas, fann jag svampen vid Gambodbäcken nära Hällingsåfallet i norra Jämtland. Det var för övrigt mitt första fynd av gelétrattning. Jag var oerhört förvånad att den även fanns i Sörmland och trodde först inte mina ögon. Den 13/9 2011 återvände jag till kalkbrottet för att undersöka om trattningen fanns på plats även detta år, vilket den gjorde. Jag tipsade Klas Jaederfeldt om det fina fyndet och här berättar han om sitt möte med den rara svampen:

Som flyttad till Vingåker fann jag nya skogar och svampar att upptäcka. Efter att sökt groptickan i minst 20 år hittade jag den vid Perstorpsmossen norr om Vingåker, då jag fick en riktig mykogasm. Lockad av Bosses tips för jag tillsammans med hustru Maud och vår hund till Djupviks kalkbrott. Vi hade fått en mycket fin vägbeskrivning, parkerade bilen på vägen ovanför kalkbrottet och gick ner i detta, och efter ca 40 m växte gelétrattningarna på höger sida av nerfarten, exakt där Bosse hade sagt.

Det var cirka 20 stycken ganska små fruktkroppar, bara omkring 3 cm höga, så det var bara att lägga sig på knä och plåta. Det var också dags att byta till mitt nyinköpta makroobjektiv, så att jag skulle få lite hyfsade närbilder. Efter att vi kommit tillbaka till bilen, hade jag litet insamlingar att ta hand om så jag stannade kvar där. Maud tog hunden med sig och gick utefter vägen för att rasta den.

Då ropade hon plötsligt till: ”Kom! Här finns det stora!”. Jag lydde henne och fick se en

av de snyggaste svampar jag sett. De växte i två stora grupper och varje gelétrattning var 10-15 cm hög, så det var bara att ta fram kameran på nytt. Två svampar samlades in, en till mina egna samlingar och en till Fytoteket i Uppsala. Det blir nog en tur till lokalen även nästa år, både för att söka gelétrattningen och för att se om det kan finnas andra sällsynta svampar som trivs på kalk.

Geletrattning, *Tremiscus helvelloides*, hör till gruppen gelésvampar, *Tremellales*. Den är sällsynt och kalkgynnad, förekommer från Småland till Västerbotten, något vanligare dock i Medelpad, Jämtland och på Gotland. Detta är det första fyndet i Sörmland och den är relativt sällsynt i resten av landet. I Artportalen finns 94 rapporter från början av 1900-talet tills nu, varav flera är från samma lokal. Cirka en tredjedel av fynden är från 2000-talet.

Området där den växer är ett kalkrikt berg, där man brutit kalksten under en stor del av 1900-talet. Kalkbrottet är numera nerlagt och det finns inga planer på att återuppta brytningen. Ursprungslokalen är belägen intill vägen in i kalkbrottet, där gelétrattningen växer i kalkgruset. De nya fynden finns i skogsbrynet vid intilliggande skogsbilväg.

Nära kalkbrottet ligger naturreservatet ”Stenstorps hagkärr”. Skogen på och runt om kalkberget är mycket artrikt med många signalarter och flera hotade arter som bitter taggsvamp, svart taggsvamp, flattoppad klubbsvamp och den tidigare rödlistade olivspindlingen. Reservatet bör utökas och omfattas även skogen och berget fram till landsvägen, inte minst då även andra kalkgynnade arter bland gröna växter och mossor finns i området.

Bild, se omslagets baksida.

Polarskål, *Peziza alaskana*, funnen i Sörmland

BO KARLSSON

Den 8/10 2011 åkte Håkan Lernefalk och jag till Djupviks kalkbrott för att undersöka om det dykt upp något nytt i en "hotspot", som jag hittade förra året i ett litet barrskogsområde. Vi var nog för sent ute på säsongen, men vi hittade ändå en del mindre vanliga arter som anisspindling, *Cortinarius odorifer*, kryddspindling, *C. percomis*, med flera. Något sa oss att vi skulle besöka det äldre kalkbrottet intill för att undersöka om det kunde finnas något intressant där. På botten av kalkbrottet i kalkgruset upptäcktes några små, cirka 1 cm stora, mörkbruna, nästan svarta skålsvampar.

Ingen av oss kände igen dem så jag tog ett belägg och kontaktade Hans von Eichwald, som lovade att titta på fyndet. Efter bara några dagar kom ett svar från Hans att svampen fått ett namn, nämligen *Peziza alaskana*. Arten saknar ännu svenskt namn. I Norge kallas den "polarbegasopp". Ett förslag till svenskt namn är polarskål (red:s komm.). Arten är funnen en gång tidigare i Sverige, i Tännäs i Härjedalen 2006 (Östersunds Mykologiska Förening 2006). I övriga Norden är den bara känd från Norge, där den i Hansen & Knudsen (2000) betecknas som "o", det vill säga occasional som betyder enstaka-tillfällig.

Enligt en hemsida (zipcodezoo.com/Fungi/P) är arten förutom i Norden även funnen i södra Nordamerika, Alaska och

på Grönland. Den lär även vara känd från Sydeuropa, till exempel Frankrike och Italien, men dessa uppgifter är osäkra. Allt tyder på att arten är kalkgynnad, vilket bekräftas av J.-O. Tedebrand (Östersunds Mykologiska Förening 2006).

Den sörmländska lokalen är ett äldre kalkbrott i samma kalkrika berg där gelétrattningen hittades (jfr artikel om gelétrattning på annan plats i denna tidskrift).

Referenser

Hansen, L. & Knudsen, H. 2000: Nordic Macromycetes, vol. 1. Ascomycetes. Nordsvamp.

Östersunds Mykologiska Förening 2006: Mykologiveckan i Hamra, Härjedalen 14-20 augusti 2006. Sundsvall.

Internet: zipcodezoo.com/Fungi/P

Polarskål,
Peziza alaskana.
Foto: Bo Karlsson

Toppig giftspindling och trattkantarell

KLAS JAEDERFELDT

På nätet finns en sida som heter www.svampguiden.com. Det är väldigt trevligt att vara med i forumet, där man kan läsa och eventuellt svara på läsarnas tips och frågor. Många av frågorna rör sig om huruvida det är ofarligt att plocka trattkantareller eller inte - "man kan ju råka få med den otroligt gif-

tiga toppiga giftspindelskivlingen, *Cortinarius rubellus*!"

Det verkar inte spela någon roll hur många gånger man förklarar, varken i svampguiden eller i media, att om man skall ta fel på dessa svampar så måste man vara i det närmaste blind. Den ena är trattformig, den andra top-

pig, och om man har bägge så passar de bra in i varandra om man trycker dem hatt mot hatt.

Snälla vänner, hjälp mig att lära människor att förstå detta! Det hela började för cirka 20 år sedan då någon kvällstidning varnade för spindelskivlingar, och det tycks vara svårt att få bort de fördomar som uppstått därefter. Den enda risk jag kan se är att många plockar slarvigt, och därför kan få med mindre spindelskivlingar som till exempel kanelspindel-skivlingar, de som man kan färga garn med. De är kanske inte så goda, och eventuellt inte så bra att äta men troligen inte giftiga. Men de här plockarna får panik direkt, ser döden i grytan, ringer Giftinformationscentralen för att få hjälp, dricker aktivt kol, spyr och mår dåligt av blotta misstanken om att ha ätit giftig svamp.

Nog vore det bättre att dessa ”svamp-plockare” lärde sig hur den farliga svampen ser ut? Här är några av skillnaderna.....

TRATTKANTARELLEN har en hattöversida som är gråaktig till ljusbrun, mörkare i väta, mer eller mindre plan eller trattformad och ofta med vågig kant. På hattens undersida finns

grå åsar, alltså inga riktiga skivor. Foten är tunn, gulaktig, ihålig, ofta tillplattad, ganska klen och spinkig. Svampen växer oftast i stora mängder.

TOPPIG GIFTSPINDELSKIVLING eller toppig giftspindling, har en mer eller mindre toppig hatt som är brun-rödbrun, matt och aningen småfällig. Den har riktiga skivor (inte åsar) som är bruna, foten är likaså brun, ej ihålig eller tillplattad, jämn men mot basen tjockare och med oftast svaga gula band. Arten växer på fuktig mark, till exempel i kärrkanter, i små grupper om 3 -10 stycken. Den ger intryck av att vara en kraftigare svamp än trattkantarellen. I Södertälje-trakten, där jag bodde förut, tyckte jag det var en upplevelse att hitta den toppiga giftspindelskivlingen, där den var långt ifrån vanlig. Nu har jag flyttat till västra Sörmland och här är den betydligt vanligare, och vad jag hört berättas för mig så är den mycket vanlig i västra Sverige.

Projekt Stockholmstraktens mossor

Kontaktperson: Niklas Lönnell, Box 25195, 750 25 Uppsala
niklas.lonnell@comhem.se (hem), niklas.lonnell@botan.su.se
070-574 57 96, 070-720 57 82

Floraväktaransvariga

Stockholms län (AB) Bo Eknert, Ekhagsvägen 10, 114 18 Stockholm
bo.eknert@natgeo.su.se
08-511 723 05, 073-766 9308

Uppsala län (C) Kerstin Frostberg, Gärdesgatan 7, 193 32 Sigtuna
kerstin.frostberg@telia.com
08-592 555 87 (hem)

Södermanlands län (D) Bo Karlsson, Måsvägen 26, 641 93 Katrineholm
bovil@telia.com
0150-39197

Botaniska Sällskapet i Stockholm - styrelse 2011

- Ordförande Jessica Lindgren, Rydbo Saltsjöbadsv. 11, 18494 Åkersberga
0704-672999, jplindgren@telia.com
- Vice ordf. Sture Nordmark, Sätuna, 179 97 Färentuna,
08-56042815, sture.nordmark@hotmail.com
- Sekreterare Kerstin Frostberg, Gärdesgatan 7, 193 32 Sigtuna,
kerstin.frostberg@telia.com, 08-59255587
- Kassör Björn Ringselle, Sernanders väg 16, 752 62 Uppsala,
018-232303, 0736-672486, shatiz@gmail.com
- Ledamöter Margareta Danielsson, margareta.danielsson@vinnova.se
08-6439699
- Joakim Ekman, joakim.ekman@swipnet.se,
08-6633447
- Bo Eknert, bo.eknert@natgeo.su.se
08-511 72 305, 073- 766 93 08
- Lenn Jerling, lenn.jerling@botan.su.se
0760-06 35 10, 0176-85 205
- Staffan Kihl, s.kihl@telia.com,
08-7110296, 0702-888897
- Ida Trift, Östgötagatan 2, 116 25 Stockholm,
ida@trift.se, 08-6644622 (hem)
- Martin Schmalholz, martin.schmalholz@botan.su.se
0735-797039

Upplands botaniska förening - styrelse 2011

- Ordförande Mora Aronsson, Övergrans Kyrkväg 8, 746 93 Bålsta,
mora.aronsson@habonet.se, 0171-52208, 070-6682682
- Vice ordf. Alexandra Holmgren, Kvarnbacksgatan 6, 754 20 Uppsala
alexandra.holmgren@gmail.com, 070-2286903
- Sekreterare Ellen Salomonsson, Flogstavägen 77F, 752 72 Uppsala,
ellen.salomonsson@gmail.com
- Kassör Stina Weststrand, Flogstavägen 25D, 752 73 Uppsala,
stinaweststrand@gmail.com, 076-847 07 74
- Ledamöter Henrik Berg, henrik.berg@spray.se
Lisel Hamring, lisel.hamring@gmail.com
Anna Knöppel, annaknoppel@gmail.com
Geir Løe, geir.loe@gmail.com

Daphne

Årgång 22, Nr 2 2011

Innehåll

- 1 Redaktören har ordet
- 2 Fjällhüllebräken, *Woodsia alpina*, i Eskilstuna kommun - *Håkan Gustafson*
- 4 Glesstånds i Uppland - *Lena Jonsell och Gillis Aronsson*
- 5 En utflykt på midsommarafton - *Sonja Strömkvist-Blycker*
- 7 Nystart för Östergötlands flora
- 8 Leta nålfruktsmossor i åkrarna! - *Niklas Lönnell*
- 11 Rapport från en John Bauer-skog - *Ellen Salomonsson*
- 14 Två sällsynta mossor i sörmländska kalkbrott - *Lars Hedenäs*
- 16 Spetsnate och styvnate borta från Stockholms län - *Anders Svenson*
- 19 Storigelknoppens underarter på Färingsö i Mälaren - *Patrik Engström*
- 20 Ny palsternacka funnen i Sverige - *Henry Gudmundson*
- 21 Odonvide i Sörmland - *Hans Rydberg*
- 23 Hotade natearter i Södermanlands län - *Ursula Zinko*
- 27 Några adventiver på Mäläröarna 2011 - *Patrik Engström*
- 30 Våra möten med gelétrattingen - *Bo Karlsson och Klas Jaederfeldt*
- 31 Polarskål, *Peziza alaskana*, funnen i Sörmland - *Bo Karlsson*
- 31 Topping giftspindling och trattkantarell - *Klas Jaederfeldt*

Gelétrattung, *Tremiscus helvelloides*
Foto: Klas Jaederfeldt